

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Η εποχή του Διαφωτισμού

Εξελίξεις στην Ευρώπη κατά τον 17ο και τον 18ο αιώνα:

- Θεαματική αύξηση του πληθυσμού.
- Δημιουργία μεγάλων αγροκτημάτων.
- Εφαρμογή νέων μεθόδων καλλιέργειας.
- Επέκταση της χρήσης μηχανημάτων.
- Ανάπτυξη του εμπορίου ανάμεσα στην Ευρώπη, την Αφρική και την Αμερική.
- Ανάπτυξη του εμπορίου και μέσα στην Ευρώπη (αποτέλεσμα: συσσώρευση κεφαλαίων στα χέρια Ευρωπαίων επιχειρηματιών).

► Βιομηχανική επανάσταση:

• **Ορισμός:** Η γέννηση της βιομηχανίας, δηλ. η εκβιομηχάνιση της οικονομίας των δυτικοευρωπαϊκών κρατών.

• Παράγοντες:

1. Διαθέσιμα κεφάλαια από επιχειρηματίες.
2. Χιλιάδες πρώην αγρότες έμειναν δίχως εργασία με αποτέλεσμα να καταφύγουν σε μεγάλα αστικά κέντρα για εύρεση εισοδήματος.

► Κοινωνικές μεταβολές:

- Ομάδες της **αστικής τάξης** ενίσχυαν διαρκώς τη θέση τους.
- Οι **αριστοκράτες** αμύνονταν προσπαθώντας να διαφυλάξουν τα προνόμιά τους.
- Οι **αγρότες** και τα **ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα** των πόλεων ζούσαν σε άσχημες συνθήκες.

► Πολιτική κατάσταση:

Η πολιτική κατάσταση παρέμενε στάσιμη (απόλυτη μοναρχία) με μοναδική εξαίρεση τη **Μ. Βρετανία**, όπου οι πιέσεις της αριστοκρατίας και των αστών είχαν οδηγήσει στην αναγνώριση ορισμένων πολιτικών δικαιωμάτων στα μέλη των οικονομικά ισχυρότερων τάξεων.

► Απελευθέρωση από τις προλήψεις και τις δεισιδαιμονίες του Μεσαίωνα:

- **Φράνσις Μπέικον (ή Βάκων):** Υποστήριξε ότι κάθε επιστημονική θέση πρέπει να επαληθεύεται με πείραμα για να γίνεται αποδεκτή.
- **Ρενέ Ντεκάρτ (ή Καρτέσιος):** Τόνισε ότι η συστηματική αμφιβολία είναι ο μόνος δρόμος προς την αληθινή γνώση.
- **Τζον Λοκ:** Διατύπωσε τη θέση ότι οι άνθρωποι έχουν απαραβίαστα φυσικά δικαιώματα (ζωής, ελευθερίας, περιουσίας).
- **Ισαάκ Νιούτον (ή Νεύτων):** Εφαρμόζοντας την επαγωγική μέθοδο διατύπωσε το νόμο της παγκόσμιας έλξης και υποστήριξε ότι το σύμπαν λειτουργεί με βάση φυσικούς νόμους.

Το κίνημα του Διαφωτισμού:

- **Ορισμός:** Η απόρριψη κάθε αυθεντίας, η κριτική κάθε υφιστάμενης γνώσης, η αποδοχή της λογικής ως μόνου ασφαλούς τρόπου ερμηνείας του κόσμου και η πεποίθηση ότι ο άνθρωπος μπορεί να προοδεύει διαρκώς.

- **Χώρος:** Πρωτοεμφανίστηκε στην **Αγγλία** του τέλους του **17ου αιώνα**, κορυφώθηκε στη **Γαλλία** του **18ου αιώνα** και εξαπλώθηκε στην Ευρώπη και έξω από αυτήν.

- **Εκπρόσωποι:** Ρουσό, Βολτέρος, Ντιντερό, Μοντεσκιέ και Ντ' Αλαμπέρ.

► Διαφωτισμός και πολιτική:

- **Φυσικά δικαιώματα:** Θεμελιώδη πολιτική έννοια· θέση-έμβλημα της αστικής τάξης. Όλοι οι άνθρωποι έχουν απαραβίαστα δικαιώματα, τα οποία δεν καταργούνται ποτέ.

- **Τζον Λοκ:** Κοινωνικό συμβόλαιο (παραχώρηση ορισμένων ελευθεριών και το κράτος εγγυήθηκε γι' αυτές).

- **Ρουσό:** Πιο ριζοσπαστικός (η πολιτική εξουσία πρέπει να βρίσκεται στα χέρια του λαού και όχι κάποιου ηγεμόνα). Η γενική βούληση μπαίνει μπροστά από την ατομική και εκφράζεται με τη συμμετοχή του λαού στη λήψη αποφάσεων.

- **Μοντεσκιέ:** Η διάκριση των εξουσιών υπήρξε η συμβολή του. Υποχρεωτική διάκριση των εξουσιών:

- α. **Εκτελεστική:** Ασκείται από το σώμα που εφαρμόζει τους νόμους (κυβέρνηση).

- β. **Νομοθετική:** Ασκείται από το σώμα που θεσπίζει τους νόμους (βουλή).

- γ. **Δικαστική:** Ασκείται από εκείνους που ελέγχουν την τήρηση των νόμων (δικαστές).

► Διαφωτισμός και θρησκεία:

- **Διαφωτιστές:** ντεϊστές και άθεοι.
- Αυστηρή κριτική στην Καθολική Εκκλησία.
- Όλοι επιθυμούσαν την ανεξιθρησκία.

► Διαφωτισμός και εκπαίδευση:

- **Εκπαίδευση:** Μέσο για τη διασφάλιση της συνεχούς προόδου του ανθρώπου.
- **Ρουσό («Αιμίλιος»):** Η εκπαίδευση πρέπει να βασίζεται στην προσωπική αναζήτηση του διδασκόμενου. Ο δάσκαλος δε λειτουργεί ως αυθεντία.

► Διαφωτισμός και οικονομικός φιλελευθερισμός:

- Η οικονομία πρέπει να λειτουργεί «φυσικά», δηλ. δίχως τις κρατικές παρεμβάσεις του μερκαντισμού (**φυσιοκρατία, φυσιοκράτες**). Αναπτύχθηκε στη **Γαλλία**.

- Στην **Αγγλία** γεννήθηκε ο **οικονομικός φιλελευθερισμός** (το κράτος δεν πρέπει να επεμβαίνει παρά ελάχιστα στην οικονομική ζωή· εισηγητής: **Άνταμ Σμιθ** «Ερευνες για τη φύση και τα αίτια του πλούτου των εθνών», 1776).

► Η Εγκυκλοπαίδεια:

- Σε αυτήν συνοψίστηκαν οι **ιδέες του Διαφωτισμού** (33 τόμοι).
- Σε αυτό παρουσιάζονταν όλες οι νέες γνώσεις και οι νέες ιδέες και αντιλήψεις για διάφορα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά και άλλα θέματα.

- **Πρωτεργάτες:** Ντιντερό και Ντ' Αλαμπέρ.

► **Η διάδοση των ιδεών του Διαφωτισμού:**

- **Πρώτη απήχηση:** Ανώτερα μορφωμένα κοινωνικά στρώματα.
- Πολλές έγιναν γνωστές μέσα από εκλαϊκευτικά βιβλία.
- Σύντομα διαδόθηκαν και στο εξωτερικό.